

LBRIS | We know
books

DOINA RUȘTI

LIZOANCA

la 11 ani

Ediția a III-a, revizuită

Prefață de Pompilia Chifu

LITERA

București

<i>Notă asupra ediției</i>	5
<i>Sfârșitul unui secret</i>	7
<i>Biografie</i>	9
<i>Opera</i>	12
<i>Premii</i>	14
<i>Ce s-a scris despre Doina Ruști</i>	15

Lizoanca la 11 ani

I. Unsprezece ani.....	27
<i>11 capitole despre Lizoanca și 4 fisuri în viața unui sat liniștit:</i>	
Greblă la 11 ani.....	40
Petrache la 11 ani.....	62
Păduchioasa la 11 ani.....	75
Cristel la 11 ani.....	93
II. Lista Sanitarei.....	105
<i>24 de capitole despre Lizoanca și 6 secrete:</i>	
Dimineața neagră a Goarnei.....	113
Ura.....	137
Secretul lui Tori.....	145
Umiliința.....	151
Injustiția.....	165
Ce nu știa Sanitara.....	189
III. Pantofiorii de tinichea.....	207
<i>10 capitole despre Lizoanca și 4 amintiri învechite:</i>	
Zile fericite.....	217
Dulceața micilor corupții.....	222
Regretul constant al doctorului Marin.....	232
Amintirile luminoase ale polițistului Vică.....	241
Epilog.....	245
Epilog 2.....	267
Lizoanca la 11 ani – ediții.....	269
<i>Aprecieri critice</i>	271

Cam în momentele de genul ăsta, când nu era încă vorba despre bătaie, venea și maică-sa, care o enerva și mai mult, cu glasul ei miorlăit, ca și cum i-ar fi vrut binele:

– Scoală, mă mamă, n-auzi ce-ți spune tata, scoală și du-te-n grădină, să vezi ce face porcul ăla, și bagă ratele în coteț!

Vocea ei prefăcută, gata să se alieze cu el, o enerva și mai tare, ca și cum ea ar fi fost de partea lui, deși o bătea și pe ea tot așa, din senin, și-o dădea cu capul de toți pereții, încât o auzea lumea urlând tocmai din valea râului ori chiar de la Dudu. Și așa, bătută, se ridica de lângă prag, își lua repede în picioare terfelogii pierduți în timpul încleștării și se miorlăia din nou, ca și cum nu s-ar fi ntâmplat nimic:

– Hai, măi mamă, du-te să-i aduci lu' tata o farfurie de ciorbă!

După una dintre bătăile obișnuite, apăruse Goarna. O știa din vedere și-i era și cam frică de ea, mai ales de palmele ei mari și roșii, pe care și le vântura pe măsură ce da drumul unei voci făcute să pătrundă și-n gaură de șarpe.

– Ce e, fă, iar ți-a umflat ăla botu'? Și pentru că ea continua să plângă cu sughițuri, Goarna se așezase alături, pe rondul de flori pus de primărie, și-începuse să-i povestească: Păi, ce crezi, că vine cineva să te scape de căpcăun!? Nu vine nimeni! Tu trebuie să pleci și să-și faci pârtie printre oameni. Îl bagi în pizda mă-sii de dobitoc și te cari! Cum unde? Păi, ai idee ce mare e lumea asta?

Vorbea mișcându-și palmele grele, ca și cum ar fi fost ventilatorul din prăvălia lui Greblă, iar vocea ei pătrundea pe o sută de coridoare deodată, pe toate canalele înguste de care știa numai ea și care îi irigau sufletul.

Chiar în noaptea aia a dormit în pătuiagul de sub salcie, unde ajungea mirosul de mâl în valuri calde. A doua zi s-a dus la școală, unde n-a-ntrebat-o nimeni nimic, deși nu avea nici cărți, nici caiete, nici măcar un creion de scris. Iar când

a terminat orele, s-a-ndreptat glonț spre casă. Cristel stătea în curte și, spre mirarea ei, era destul de calm:

– Du-te, mă tată, și ia-mi și mie un pachet de țigări de la Greblă.

În mod normal s-ar fi dus, nu-i vorbise urât, n-o-mbrâncise, nu părea cu capsă pusă. Dar chiar atunci a apărut și mai-că-sa, de prin fundul curții.

– Păi, bine, măi mamă, ai dormit la mă-ta-mare fără să știm noi nimic!? Când te mai duci la ea să ne spui și nouă! Cum de ce, nu trebuie să știm și noi pe unde umbli?

Vreo lună tot credeau că ea se duce în capul satului, la bunică-sa, care era mama căpcăunului, cu nimic mai brează decât el, și unde ei nu călcau decât din joi în Paște. Apoi a venit frigul. Goarna a luat-o cu ea prin sat, pe la diverși prieteni de-ai ei, unde înnoptau uneori toți patru, ea, Titoașcă, Goarna și Nuța, ori numai câte unul, după caz. Dar cel mai bine le era când erau toți patru, ca acum, privind de pe acoperișul depozitului marele spectacol de la palatul țigănesc.

În fața casei lui Ciocan era adunată lume ca la circ, poliție, iar niște fete se fâțâiau cu microfonul în mână. De pe partea cealaltă a drumului, urcat și el pe gardul casei, Greblă privea ca toată lumea, iar mai sus, pe stâlpul de beton era cocoțat Pădureanu, care fluiera din când în când și dădea câte un chiot, ca la nuntă.

– Unde ați ascuns copiii, domnule Ciocan? întreba polițistul, cu șapca trasă șmecherește pe-un ochi, prefăcându-se că nu observă camera de filmat.

– Nu i-am ascuns, domnu' Vică! Copiii e plecați la București, la rude.

Bulibașa stătea în poartă, îmbrăcat în costum nou și cu pălărie neagră, de-o jumătate de metru.

– Dar ați făcut pregătiri de nuntă, nu-i așa?

Vocea subțirică a reporterei se ridică până la acoperișul magaziei, iar Titoașcă izbucni în râs:

– Bă, ce nemâncată e gagică!

Lângă el stătea Goarna, abia sculată din somn, cu ochii încă umflați și gâtul pârjolit:

– Taci, bă, din gură! Ai arde-o tu!

Titoască vru să răspundă, dar din măruntaiele palatului cu turnulețe se auzi un urlet de câine betea. Toată lumea se uită într-acolo. Pe balconul alb, împodobit cu ghirlande de ipsos, ieșise cea mai bătrână țigancă a clanului, pe care o știa tot satul numai după voce. I se zicea Arțuria și ieșea din când în când la ferestre ori la unul dintre balcoane, urlând și blestemând într-o limbă pe care n-o înțelegeau nici țiganii. Ca și acum, când glasul ei rupse urechile lumii. Ca la comandă, din curțile vecine se auziră alte voci și o mână de femei ieșiră văicărindu-se și ridicându-și fustele largi și colorate. Camerele de luat vederi se mutară rapid de la polițist spre țigăncile care urlau din toți răunchii, încât nu se mai înțelegea despre ce e vorba.

– Hai și noi jos! Lizoanca se ridică, pentru că era prea departe de vâlvătaia lumii, și-și dădu drumul pe partea înclinată a acoperișului, până la parul gros, proptit în căpriorii depozițului, care altfel ar fi căzut de mult.

Bulibașa vorbea într-un microfon, spunea cu durere:

– Nu se poate, domnișoara, să veniți așa peste noi, n-am omorât pe nimeni, n-am făcut la nimenea rău, noi respectăm legile noastre și atât.

Lizoanca intrase pe sub mâna reporterei și căsca acum gura la brățara ei galbenă pe care era încrustat cuvântul *love*.

– Este adevărat că cei doi copii pe care i-ați căsătorit nu au nici 11 ani?

Bulibașa o privi cu ură și apoi răspunse cât putu de calm:

– Mama mea m-a făcut când nu-mplinise 10 ani. Și? Sunt eu mai prost decât dumneata? Uită-te la mine: sunt bulibașă și n-am făcut în viața mea pușcărie sau altele. Nici la spital n-am fost!

Reportera își lăsă în sfârșit ochii în jos și dădu de Lizoanca. Un zâmbet mic îi scăpă spre fetița cu părul încâlcit, trecut parcă prin nenumărate lupte, apoi se adună și-l întrebă din nou pe țiganul supărat:

- Sunteți conștient că încălcați drepturile copilului?
- Care drepturi, mămico?
- De exemplu, dreptul de a merge la școală!

Bulibașa se luminează repede:

- Păi, noi îi lăsăm la școală! Cum să nu! Am un băiat care-a terminat facultatea! Cum să nu-i lăsăm la școală?!

- Dacă îi obligați să se căsătorească de la 11 ani, cum să mai meargă și la școală?!

- Merge. Merge, fata tatii, cum să nu meargă? Păi, ce credeți că suntem noi? Ei au viața lor mai-nainte, atâta că vrem să aibă și-o ordine, nu-i obligă nimeni la nimic. Decât că ne ținem de obiceiurile noastre și atâta tot.

Reportera se întoarse brusc și, schimbându-și fața, începu să turuie ca o cloșcă:

- Lucrurile nu par să se liniștească prea repede. Poliția sau Protecția Copilului nu pot să intervină încă, mai ales că cei doi minori se pare că au părăsit de mult localitatea Dudu.

Câțiva pași mai încolo, Greblă dădea și el un interviu la altă televiziune, iar Lizoanca se apropie tiptil, să audă ce spune.

- Pentru că sunt țigani, domnișoară..., apoi, corectându-se repede, adăugă: Adică de etnie romă, cum își zic acum.

- La români nu cunoașteți cazuri de căsătorii la vârste așa de fragede?

- Nu! Nici vorbă!

Greblă își strânsese buzele și era gata să continue explicația, când dădu cu privirea de Lizoanca. Aceasta râdea cu gura pân' la urechi. Bărbatul rămase cu ochii lipiți de ea, detectându-i rapid toate micile modificări de pe fețișoară; îi văzu imediat urechea însângerată și falca înroșită și-și dădu seama

că iar o bătuse taică-său. Un gând vinovat îi trecu vijelios prin dreptul frunții, apoi își aduse aminte că era în mijlocul unui interviu.

– Nu știi, domnișoară! Ce știi eu! Sunt comerciant aicișă în sat! Toată ziua sunt plecat la marfă, la una, la alta. Nu știi eu! Întrebați pe alții, care știe.

Reportera, obișnuită cu astfel de răspunsuri, se și răsuci în căutarea altei surse, fără să se mai preocupe de Greblă, care se făcuse roșu ca macul.

Lizoanca râdea mai departe, privind în urma bărbatului care se îndrepta acum spre magazin. Pe deasupra lumii se auzi un strigăt ca de trompetă și fata știi imediat că era timpul s-o șteargă. În susul drumului se vedea silueta tatălui ei, cu șepcuța verde, *Golden Brau*, dată pe ceafă.

3

Ion Greblă intră în magazin, încălzit de gânduri, care nici măcar nu erau întregi, ci doar jumătăți și sferturi, încropite la repezeală. În spatele tejghelei, vânzătoarea mângâia cu două degete o țigară pe care spera s-o fumeze, după ce pleca el de-acolo. În mod normal i-ar fi zis *las-o, dă-o dracu', c-o fumezi după program*, dar de data asta era încă asediat de firi-miturile lui de gânduri. Trase aer în piept și vru să privească pe geam, să vadă ce se mai întâmplă afară, însă se trezi față-n față cu Cristel, căruia lumea îi spunea *Moldoveanu*. Tresări, iar Cristel duse repede un deget la chipiul verde. Era o șepcuță care-i acoperea doar scăfârliă, dar cu un cozoroc destul de mare, țeapăn și lăcuit ca un cioc de rață.

– Să trăiești, Ionele!

Cum Greblă zâmbi cam stingherit, *Moldoveanu* continuă, mai mult ca să restabilească legătura:

– Ce e, mă, aici, își însoară țiganii copiii? Iar mai încet, aproape confidențial, i se adresează vânzătoarei: Dă-mi și mie un pachet de *Carpați* și-o bere.

Greblă mormăi ceva și în timp ce întindea mâna după o sticlă de jumătate, îl întrebă fără să-l privească:

– Ce mai face, măi Cristele, fata aia a ta? Se aude că-i dai bătaie la greu.

Moldoveanu plăti fără grabă, gândindu-se la suma rămasă, și la pachetele de țigări pe care și le mai putea cumpăra, apoi explică privind-l pe Greblă drept în ochi:

– Abia săptămâna viitoare mă duc din nou la muncă. Începem o vilă la Mihăilești, nu mare, ceva de-o lună jumătate. Să vedem ce-o ieși.

– Ei, dar mai câștigă și nevastă-ta pe la piață, plus alocațiile copiilor...

– Ce alocații?!

Cristel îl privi mâhnit și aproape cu imputare.

– Ăla, ăl mic, mai are două luni și face doi ani, așa că se duce dracu' ajutorul, iar după fată – mai bine să nu mai vorbim: uite-i, ăștia de-i văzuși aici: i-am luat ieri și s-au și dus.

– Da. E mai mare beleaua să ai copii.

Greblă rosti cuvintele cu toată convingerea, regretând că-l întrebase de bătaie, însă Cristel își aduse aminte brusc și adăugă cu tonul său mai mult didactic decât binevoitor:

– Fata aia a mea e o panaramă! O bat, și cu cât o bat, e mai a dracu'. Nu-nțelege nimica.

– Și băiatu-ăl mare?

– Barem de la ăla nu mai știu nimic de trei ani!

Greblă oftă și-i întinse sticla de bere, apoi spuse cu voce moale:

– S-aude că l-ar fi prins gaborii acolo, în Spania, și l-ar fi băgat la zdup.

– Ei! Se descurcă el!

Și în timp ce Moldoveanu se îndrepta alene spre masa de plastic, din fața magazinului, Greblă se strecură și el prin spațele tejghelei, spre cealaltă cameră, închizând grijuliu ușa albă, acoperită cu o perdea de molton.

Nu-și dădea seama dacă Moldoveanu știa ce face Lizoanca, dar mai degrabă era pe dinafară. Greblă se așeză pe scaunul din dreptul ferestrei, printre lăzile de bere și *Fanta*. Strada se cam golise. Mai erau câteva țigănci bătrâne și reportera care îi luase interviul, o spălăcită cu părul strâns într-un pământuf, pe ceafă. Acum stătea de vorbă cu Sanitara, care făcuse spume la gură tot trăncănind.

Îi părea rău de Lizoanca. Era chiar ceva mai mult. Felul în care îl privea îl dădea gata: avea o uitătură de om matur, ca și cum l-ar fi avut în palmă. Mai ales acum era copleșit, când încă era vie amintirea nopții trecute. Stătuse un timp băgat în pat și cu veioza aprinsă, atent la toate zgomotele curții, la scârțâitul porții ori la fâșâitul hainelor, la pașii care, oricât de atenți, tot ar fi mișcat pietrișul de pe alee. Când Lizoanca a deschis ușa, pe Greblă l-a săgetat până-n creier. O văzuse intrând repede, iar din câțiva pași se și așezase pe marginea patului. Îl privea râzând, mișcându-și ochii în toate părțile și vorbind în același timp, cu o voce groasă și bombănită care îl înfioară chiar și acum, când și-o aduce aminte. Era ceva în toată atitudinea ei care îi amorțea creierul și-i lega planurile la țaruș, făcând să iasă din fundul lumilor sale o dorință fără paznici și fără Dumnezeu. Dar abia noaptea trecută o întrebase ceea ce voia s-o întrebe de mai multe luni:

– Câți ani ai?

Vocea ei sigură și cam supărată îi intrase în spirala urechii ca o înghețată topită:

– Sunt într-a patra, da' am rămas un an repetentă.

Într-a patra către a cincea; vasăzică, 11 ani. A avut și el vârsta asta, își aduce aminte, acum exact 25 de ani, când aici, chiar în dreptul casei lor, se termina Satu Nou și cinci sute de

metri mai încolo începea Dudu. Acum locul ăla viran dintre sate nici nu mai există. Și-au făcut țiganii case pe el și poate că ăsta a și fost norocul lui, să scape de sentimentul acut că se află în afara lumii. Palatele țiganilor, cu acoperișuri argintate și cu turnulețe ascuțite, au umplut câmpul, încât diminețile, când iese din curte, i se pare că se află într-un film pentru copii.

Dar când el avea 11 ani, totul arăta altfel. Ieșea din casă și privea miriștea, cerul și șoseaua pustie și i se părea că a fost uitat la capătul lumii.

Greblă la 11 ani

Era tot așa, un sfârșit de primăvară, cald, și aștepta să vină vacanța. Îl avea învățător pe Preduică, pe atunci tânăr și timid. Îi ziceau *tovarășu'*. Parcă îl vede și acum: îmbrăcat cu un costum, care părea primit de pomană, încălțat cu adidași albi.

În acea zi, le-a dat drumul mai devreme, înaintea copiilor de la grădiniță, iar el era vesel, fără motiv. Cerul înalt și aerul de vară îi dădeau sensul libertății.

A intrat în casă și-a găsit-o pe maică-sa plânsă. Stătea pe marginea patului, cu baticul căzut pe-o parte și c-o scrisoare în mână. Nu trebuia să întrebe de unde e, pentru că nu primeau din altă parte. Era o scrisoare de la taică-său, din pușcărie. Îl prinseseră cu-o traistă de porumb și-acum înfunda zdupul. Nu era nimic de rușine. Toată lumea îl oprea pe drum să-i spună: Săracu' ta-tău, pentr-o traistă de porumb...! Când alții fură cu sacii!

Dacă ar fi fost hoț, mai zicea, dar lua și el de la Colectiv, ca tot omul.

În ziua aia, venise din nou scrisoare și însemna că se apropie vremea de dus la vizită:

– O să tai un pui, o să văd eu ce fac, dar ne trebuie bani pentru țigări. Du-te tu, mamă, până la Notaru și vezi dacă nu

vrea să cumpere un kil de țuică. Ia sticla asta, așa învelită în pungă, și du-te până la el. Da' vezi să nu vorbești cu nevastă-sa ori cu altcineva, ci direct cu el. Îi spui *nea Petrică*, vezi să nu greșești să-i zici *Notaru*, sunt băiatul lu *Greblă* și m-a trimis mama să te-ntreb....

Notaru avea o casă mare, făcută înainte de război, cu o verandă spre drum, sprijinită de doi stâlpi albi, îngropați în zid. Habar n-avea de ce-i ziceau Notaru, nu doar lui, ci întregii familii: nevastă-sa era Notăreasa, iar copiii lui, doi băieți de liceu, erau amândoi Notăreii. De fapt, Notaru era șantierist. Făcea naveta pe la București, de unde se întorcea seara, cu două franzele într-o pungă de plastic. Avea perioade când nu-l vedea nimeni și perioade când stătea pe-acasă cu săptămânile, după cum lucrau șantierele. Acum era venit de vreo câteva zile.

Greblă nu-și dăduse jos uniforma de școală, adică pantalonii bleumarin, care aveau două burți la genunchi, și cămașa bleu, pe a cărei mânecă era atârnată matricola. Doar tenișii îi aruncase lângă prag, cum făcea de fiecare dată când venea de la școală. A intrat în curte și-a strigat încet spre fereastra de la drum, cum îl învățase maică-sa. Pe scările casei erau așezate ghivece cu mușcate roșii. Greblă a urcat treptele și când voia să încerce ușa, a apărut Notaru. Era un om slăbănog, dar cu o burtă ca un balon, ieșită prin maioul cu găurele. L-a ascultat și i-a făcut semn să intre înăuntru.

– Cât vrei pe ea?

– 50 de lei.

Notaru luase sticla și-o privise în lumina soarelui, care pătrundea printre cei doi stâlpi albi și pe ușa cu geamuri multe. Pe degetul mic avea un inel ca un belciug, care-i umfla carnea dimprejur.

– Bine. Stai aici să-ți aduc banii.

A rămas în antreul îngust, cimentuit, ca-n closetele școlii. În stânga, era crăpată o ușă, iar înăuntru se vedea bine un

sac cu făină, cu un castron roșu deasupra. Soarele cădea pe smalțul înflăcărat, luminând pânza maronie a sacului. Era o rază de lumină ca un reflector. Restul încăperii părea mâncat de umbră. Vedea doar sacul desfăcut, în gura căruia trona vasul rubiniu.

A fost o decizie de moment. Nu s-a gândit, nici măcar nu și-a luat măsuri de precauție. A intrat și-a pus la rezezeală două, poate trei castroane în punga de plastic, care îi rămăsesse de la sticlă, și-a și țâșnit pe ușă, dosind la rezezeală prada în spatele unui ghiveci cu mușcate. Apoi s-a întors ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

A mai așteptat un timp. Asta își aduce foarte bine aminte. Că a mai stat și-a căscat gura la ușa pe care dispăruse Notaru, și care avea o clantă rotundă, ca un mosor, strălucitoare, încât părea făcută din aur.

Bărbatul s-a întors, în sfârșit, ținând în mână o hârtie de cincizeci de lei. A deschis gura să spună ceva și apoi s-a lipit cu privirea de podea, urmărind-o cu gravitate. Parcă îl vede și acum, adulmecând pe sub gene, de la picioarele lui până în camera de alături, în care era sacul de făină. L-a cuprins groaza, dar era hotărât să nege. Orice-ar fi fost, n-o să recunoască nici mort.

– Hoțule! Și-o dată își înfipsese ochii în ochii lui: ești venit la furat, hai?

Apoi l-a apucat de ceafă, forțându-l să se uite în jos. Pe cimentul lustruit se vedeau tălpile lui imprimate în făina subțire ca bruma. Cum dracului se înșirase făina aia pe tot traseul, de la sac până la mușcată? Erau labele lui mici, cu degetul mare mai depărtat, pași mulți, mai ales lângă sac, unde nu-și amintea să se fi mișcat din loc, ca și cum un trib întreg dansase în fața lui.

– Unde-ai pus-o, mă? îl interogase Notaru, continuând să-l țină de ceafă ca pe-un pisic mort.